ئافرەت لە سەردەمی زێڕینی ئیسلامی دا

نووسینی: هیمن عبدالعزیز

گومانی تیانی یە کەوا خوای پەروەردگار پلەو پایەی ئافرەتی بە مەودایەك بەرز کردۆتەوە کە ئافرەتان خۆیان هەستیان بەم مەودایە نەکردووە ! کاتێ کەوا تیشکی خۆری ڕێنمایی باڵی بەسەر بەندەکانا هێنا ، ئافرەت بوو بە سەرمایەی دەروەکان و بوو بە دایکی ڕاستە قینەی کۆمەڵگەی ئیسلامەتی.. هیوای دا بە تێکڕای ئافرەتانی سەر زەمین.. ڕێزو بەهای هێناوە شوێنی خۆی.. لە جیاتی ئەوەی بکرێت بە گۆشتی قەسساب و لە بازاڕەکان نمایش بکرێت وەك کەل و پەل، ئەمجارەیان خۆی بوو بە مایەی شکاندنی بوتی تەپیوی جاهیلی.. ئافرەت بوو بە مامۆستا.. بوو بە ڕاوێژکارو فەرمان کار.. بوو بەو دایکەی کەوا نەوەی نوێی بۆ ئیسلام هێنایە پێش و کردی بە ئەداتی سەرخستنی ئەم ئایینە.. بەڵێ ڕووناکی ئیسلام سۆزو بەزەیی خستە مێشکی پیاوان و شەرەف و کەرامەتی پێ پاراستن بە پا بەند کردن و هاتنە پێشەوەی ئافرەت بە لەچکەو شەرم و شکۆی دین داریانەوە.. تا وای لێ هات ئافرەت هیچ شتێکی کەمتر نەبێت لە پیاوان ئەگەر زیاتریش نەبن ؟

ئەمجارەیان لە هەموو بووارەکانەوە شان بەشانی پیاوان، تا ئەمانیش پشکی بەڕێوە بردنی مل ملانێی ژیانیان چنگ کەوت..

بۆیە ئەبێ ڕێزی لێ بگیرێو قەدرو حورمەتی بپارێزرێت.. بۆیە خوای پەروەردگار زۆر ڕیزی لێ ناوەو بەهەشتی لەبەر پێ ناوە.. دەبا بزانین کە لە قورئان و سوننەتە بە پێزەکانی پێغەمبەر ﷺ چۆن باس لە ڕێزی ئافرەت ئەکات:

خوای گەورە دەفەرموێ:

١. ﴿ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ﴾ النساء:١٩ . **واتە:با ڕەفتارو کردارو گوفتارتان چاك و جوان بێت لە گەڵیاندا.**

٢. ﴿ وَآتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْساً فَكُلُوهُ هَنِيئاً مَرِيئاً ﴾ النساء: ٤. **واتە: مارەیی ئافرەتان بدەن بەو پەڕی دڵفراوانی و ئاسودەییەوە، خۆ ئەگەر بە ئارەزوو ویستی خۆیان دەستیان هەڵگرت لە هەندێك مارەیی و بەخشییان بە ئێوە، ئێوە بۆتان هەیە بیخۆن و بەکاری بێنن، وە بەبێ دوو دڵی نۆشی بکەن.**

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ:

١. (اسْتوْصُوا بِالنِّساءِ خيْراً ، فإِنَّ المرْأَةَ خُلِقَتْ منْ ضِلَعٍ ، وَإِنَّ أَعْوجَ ما في الضِّلَعِ أَعْلاهُ ، فَإِنْ ذَهبتَ تُقيمُهُ كَسرْتَهُ ، وإِنْ تركتَهُ ، لَمْ يزلْ أَعوجَ ، فاستوْصُوا بِالنِّسَاءِ) متفقٌ عليه عن أَبي هريرة رضي الله عنه . **واتە: دەگەڵ ئەفرەتاندا چاك بنـ چون ئافرەت لە پەراسوو درووست کراوە، خوارترین بەشی پەراسوو بڵنترینیانە، گەر چووی ڕاستت کردەوە ئەشکێت، گەر لێشی گەڕێیت هەر بە خواری و ناسکی ئەمێنێتەوە، کە وابوو زۆر ئاگاداری ئافرەتان بن.**

٢. (أَكْمَلُ المُؤْمنين إِيمَاناً أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً ، وَخِيارُكُمْ خيارُكم لِنِسَائِهِم) رواه التِّرمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ وعن أبي هريرة ﷺ. **واته:كاكڵ ترین بڕوای ئیمانداران ئەو کەسەیە کە جوانترین ڕەوشتی هەبێت، وە چاکترین کەستان کەسەن کە بۆ خێزانیان باش بن.**

٣. (الدُّنْيَا مَتَاعٌ ، وَخَيْرُ مَتاعِهَا المَرْأَةُ الصَّالِحَةُ) رواه مسلم عن عبدِ اللَّه بنِ عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما. **واتە: دونیا خۆشیە، چاکترین خۆشیش ئافرەتی ساڵحەیە.**

ئافرەت لە سەردەمی نەفامی دا :

سەرەتا عومەری کوڕی خەتتاب ﷺ دەفەرموێ: (بەو خوایە لەسەردەمی نەفامی هیچ حسێبێکمان بۆ ئافرەت دا نەئەنا ! تا ئیسلام هات و هەر ئافرەتەو لەشوێنی خۆی داناو هەر یەکەو هەقی خۆی بۆ دیار کرد) ئەمە قسەیەکە چونکە عومەر وەختێ بوو کە لەسەر دەمی نەفامی ئەژیا، بۆیە چاك لەو سەردەمە حاڵی ببوو.. بەڵام ئێمە کە لەو سەردەی ئەو نەژیایین، بۆیە پێویستە کە چاوێك بەم مێژووە تاریکەی ئەم سەردە دا بگێڕین و بە تیشکی ڕووناکی ئیسلام بە نێو کون و کەلەبەر تاریکەکانی دا بچینە خوار ئینجا ئەزانین کە تا پێمان پێوە هەن ڕائەکەین و ئاوڕێ نادەینەوە. ! دەبا بزانین چۆن:

لە سەدەمی نەفامی ئافەرەتانیان بە هەموو چەشن لە میرات بێ بەش ئەکردو دەیانگوت: تەنها ئەو کەسە میرات ئەبات کە هەقی هەڵگرتنی شمشێری هەیە. بۆیە گەر پیاوێك بمردایە و کوڕو کچێکی بوایە، ئەوا تەنها کوڕەکە میراتی وەر ئەگرت ، خۆ ئەگەر کوڕی نەبوایە، ئەوا ئەیاندا بە پیاوێك لە خزمەکانی، جا

باوکـی بـێت، یـان مامـی یـان بـرای.. یـان گەر پیاویچك بمردایەو ژنێك و چەند منداڵێکـی لـە دوا جـێ مابایـە، ئـەوا کـوڕەکەی بـۆی هەبـوو کـە دایکـی مـارە بکاتـەوەو میراتەکـەش تـەنها بـۆ خـۆی ببـات!. (ابن جریر رحمه الله) دەڵێ:
ئەگـەر پـیاوێك بـاوك و بـراو کـوڕی بمـردایە و خۆشـی لە دوای ئەوان بمردایەو تـەنها ژنـی مابایـەوە، ئەوا یەکێك لە خزمەکانی ئەهات مارەی ئەکردەوە تاکو میراتەکـە بـەو ببـڕێت.! هـەروەها دەڵـێن: ئەگـەر پاوێـك لـە ژنەکـەی منداڵـی نەبـوایە، ئـەوە ئافـرەتەکەی ئەهێـناو ئەیـدا بـە شـاعیرێك، یـان سـوار چـاکێك ماوەیـەك لای ئەوی دا ئەنا، کاتێ کە ئافرەتکە سکی بوایە، ئینجا ئەیهێنایەوە لای خۆی!! هەروەها دەڵێن: گەر خواردنێکی خۆش هەبوایە، ئەیندا بە کوڕان و کـچانیان لێ ی بێ بەش ئەکرد! هەروەها جۆرە نیکاحێکیان هەبوو کە پێ ی ئەگوترا (البدل والمبادلة) دوو پیاو ئەهاتن، بۆ ماوەیەك هەر یەکەو ژنی خۆی ئەدا بەوی ترو ماوەیەك لەگەڵی ئەژیان و سەرجێییان لەگەڵ ئەکردن.!!
هـەروەها دەربـارەی تەڵاق ، هێندێ جاران لە هێندێ سەردەم تەڵاق بەدەست ئافـرەت بـوو، هـەر کاتـێ بیانویـستایە ئەوان مێردەکانیان تەڵاق ئەدا، نەك بە پێچەوانەوە. (ألأغانی) لأبي الفرج.
هـەروەها کاتـێ کە ئافرەتێك مێردی بمردایە، ئەبوایە، کە جلی ڕەش بپۆشن و سنگ و بەرۆکی خۆیان دا بڕن و بەشەقان لە خۆیان بدەن و .. ئەمەو یەك دانە ساڵ ئەبـوایە بـەم شـێوە بیابان.! هەروەها نەدەبوایە کە جلی نوێ بپۆشن و خۆیان بشۆن و نینۆکیان بکەن و پێ بکەنن.!!
کاری لە هەموو کارێ نابووت تر، ئەوە بوو کە یەکێك کچی بوایە ئەبوایە زیندە بەچاڵی بکـات و بـە زیـندووی چاوان ژێر خاکی بکات.!!وەك خوای گەورەش

ئـەم ڕاستیەی دووپات کردۆتەوە وەك دەفەرموێ: ﴿ وَإِذَا الْمَوْؤُودَةُ سُئِلَتْ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴾ التكوير:٨ ـ ٩ . قەتادە ئەڵێ: هێندێ لە نەفامەکان گەر کچیان بوایە، ئەهاتن وەك مەر سەریان ئەبڕیەوە ! !

ئەمانـەی کـە بـاس کـران چـەند نموونەیەکـی زۆر کـەم بـوون، دەربـارەی ئـەم سـەردەمە تـارك و ئاڵۆزکاوە.. بەڵام ئەبینین کاتێ کە خۆری ئیسلام هەڵدێت، هەمـوو ئـەو کـارە نەفـیانەی کە ئەم سەردەمە ئەکران، یاساغی کردن و ڕێچزو مەکانەتێکی زێڕینی بۆ ئافرەت دانا. هەم لە ڕووی یەکسانی پاوو ژنەوە بگرە، تا مەدالیای شەڕەفی دایکێتی بۆ نەوەی نوێی ئیسلام..

دەبا بێین و چەند نموونەیەك لەم هەقیەقەتە بخەینە ڕوو:

ئافرەت لە ئیسلامدا:

کەواتە دەبێ ئافرەت ڕێزی زۆری لێ بگیرێ، هەر بۆیە ئیسلامیش گرنگی زۆری پێداوە، ئەو کاتەی کە ئیسلام حاکم و دادورە بوو، ئافرەت ئەو پەڕی ڕێزی لێ نرابوو، لە هەموو شتێکا مافی پارێزراو بوو، هەر بۆیە ئەگەر چاوێك بە ژیانی ئافرەت بدەین لە ژێر سایەی سەردەمی زێڕینی ئیسلامی دا ئەوا شتی زۆر سەیرو سەمەرە لە ژیانی زێڕینی ئافرەت دا ئەبینین، دە با چاوێك بەو مێژووە زێڕین دا بخشێنین سەرنج دەین داخوا ئافرەت لە ژێر سایەی ئیسلامدا چ گرنگی یەکی پێدراوە:

ئافــــــــرەت و زانست:

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ ﴾ الأحزاب:٣٤. واتە:هەرچی لە ماڵەکانتاندا دەوترێت یادی بگرن و فەرامۆشی مەکەن، لە ئایەتەکانی خواو (فەرموودە بە نرخەکان کە پڕن) لە

دانایی، به ڕاستی خوا بەردەوام بە لوتفەو زۆریش ئاگایە (لە هەڵس و کەوتی بەندەکان). هەروەها پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: (طلب العلم فريضة على كل مسلم) أخرجه ابن ماجة. واتە:داواکردنی زانست و زانیاری واجبە لەسە رهەموو مسوڵمانێك. ئەمانەی کە باس کران، ئاماژە دانن بە ئەهمیەتی زانست و زانیاری، بۆیە ئەبینین کەوا پیغەمبەر ﷺ لەم ڕووەوە زۆر گرنگی بە ئافرەت داوە، بۆیەئەم هەستەی لای ئافرەتانی ئەم سەردەمە، درووست کردبوو، هەروەك ئەبینین مەجلیسێکی تایبەتیان دانابوو، بۆ گوێ گرتن لە فەمایشتەکانی پێغەمبەر ﷺ هەر وەك لە (أم عطية ألأنصارية) ڕەزای خوای لێ بێت، دەگێڕنەوە، کە دەفەرموێ: (پێغەمبەر ﷺ فەرمانی پێ کردین کەوا لە جەژننی ڕەمەزان و قوربان‌دا بەشداری فەرمایشتەکانی بکەین گەر کەسێکیش لەش پیس یان حەز دار بوایە، تەنها ئەهات گوێی دەگرت، بەڵام لە نوێژەکان بەشداریان نەدەکرد (ئەڵێ) بە پێغەمبەر ﷺ مم گوت: هەیە لە نێو ئێمە سەرپۆشی نیە تا لەسەری بکات و بێت بۆ مزگەوت و، فەرمووی: با لە خوشکەکەی بخوازێت) متنفق عليه. هەروەا لە (فتوح البلدان) دا هاتووە: کەوا لەسەر دەمی نەفامی (حفصەی کچی عومر داییکی بڕوادارن ڕەزای خوای لێ بێت، خۆی فێری خوێنەواری ئەکرد لای ئافرەتێك بە ناوی (الشفاء العدوية) کاتێکیش کەوا حەفصە شووری کرد بە پێغەمبەر ﷺ داوای لە مامۆستا کۆنەکەی کرد کە ئەمجارەیان فێری خۆشنووسی و خەت خۆشی بکتات، هەروەها (لەسەرەتا فێری خوێنەواری کردبوو) (تربية الأولاد في الإسلام) و (مجموع للنووي) ٩/ ٥٥) . هەروەها پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: (نعم النساء نساء الأنصار، لم يمنعهن الحياء أن يتفقهن في الدين) رواه البخاري.

واتە: چاکترین ئافرەت ئافرەتانی پیشتیوانە، کەوا شەرم و شکۆکانیان ڕێی ئەوەی لێ نەرگتن کە شارەزای ئایین ببن. گەر ئاوڕێك لە عائشە دایکی بڕوادارن خۆی بدەینەوە. (ڕەزای خوای لێ بێت، دەبینین کە چۆن لە شەریعەت و بەرنامەی خوا بەهرەوەر ببوو، هەر بۆیە بۆتە جێگای شایەتی پیچشەوایانی ئیسلام، لەوانە: زوهری دەڵێ: گەر زانست و زانیاری عائشە بەروارد کەین لە گەڵ زانست و زانیاری تێکڕای ئافرتان، دەبینن کە زانست و زانیاری عائشە لی هی هەمووان زیاتر و بەرفراوانتر بوو. (عطاء) ئەڵێ: عائشە زاناترین کەسە، ڕای ئەم لە هەموو ڕای ئافرەتانی تر پەسەنترە. (موسى بن طلحة) ئەڵێ: نەمبینیوە هیچ کەس لە عائشە زمان پاراوتر بێت. (عروة بن زبير) دەڵێ: کەسم نەبینیەە کە لە عائشە شارەزا تر بێت لە شەریعەت و زانستی پزیشکی و شیعر. (أبو موسى الأشعرى) دەڵێ: ئێمە هاوەڵانی پێغەمبەر ﷺ هەر کێشە یەکمان لە فەرموودەی پێغەمبەر لێ درووست بوایە، پرسیارمان لە عائشە دەکردو لای ئەم وەڵامەکەیمان چنگ ئەکەوت. (زركشى) دەڵێ: سێ چارەگی شەریەت لە (عائشة) وەرگیراوە.

بەڵێ لە کاتێك کەوا ئیسلام حاکم بوو، ئەبینین کەوا ئافرەتان نەك قوتابی بوون، بەڵکو لە ئیسلاما ئەبینین کە مامۆستا بوون و ڕۆڵەی ئیسلامیان پێ ئەگەیاندن و زاناو پیچشەوای بەرچاویان بۆ ئوممەتی ئیسلام درووست کردبوو، ئەوتا ئەبینین یەکێکی وەك (حافظ ابن العسارك) کە یەکە لە توێژەرەوە هەرە بەناو بانگەکانی فەرموودە، لای هەشتاو سێ تا هەشتاو نۆ مامۆستای ئافرەتی خوێندووە؟!! ئەمە نموونەیەکی هەر زیندووی ئەم سەردەمە زێڕینە

بوو، گەر ئاوڕێك بە نێو باخ و گوڵ و گوڵزاری ئەم سەردەمە بدەینەوە، هەزارانی وەك ئیمام (حافظ) ئەبینین. بۆ نموونە:

❁ کچی سەعیدی کوڕی موسەییەب (ڕەزای خوای لێ بێت) کاتێ کەشووی کرد بە یەکێ لە قوتابیەکانی باوکی، بەیانی مێردەکەی ویستی بچێتە دەروە، ئافرەتەکە پێی گوت: بۆ کێ ئەچیت؟ ئەویش گوتی: ئەچم بۆ مەجلیسی سەعید و عیلم فێر ئەبم، ئەویش پێی گوت: دانیشە من عیلمی سەعیدت فێر ئەکەم.

❁ یەك لە قوتابیەکانی ئیمام مالك (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) (الموطأ) ی لە لای مالك ئەخوێند، هەر کاتێك کەوا قوتابیەکە، هەڵەیەکی بکردایە، ئیمام مالك پێی نەزانیایە، کچێکی ئیمام مالك لە پشت دەرگاکەوە، بە باوکی ئەگوت: هەڵەی کرد بۆ چاك کەوە؟!!.

❁ لە (أشهب) دەگێڕنەوە، کەوا کاتێك لە مەدینە بوو، ڕۆژێك هێندێك میوەی لە کەنیزەیەك کڕی، ئەم کاتەش میوەیان نەدەفرۆشت بە نان نەبوایە، گوتی بەکەنیزەکە: هێندێ میوەم بدەرێ، ئێوارە کە نانیانبۆ هێناین، وەرر نانەکەت ببە، کەنیزەکەش گوتی: من ئەوە ناکەم، چونکە درووست نیەو خواردن بە خواردن نافرۆشرێت! چونکە دەست بە دەست نیە!، ئەمیش کە ئەمەی لێ بیست، گوتی: ئەم کەنیزەیە هی کێ یە؟ پێیان گوت: ئەمە کەنیزەی (ئەنەسی کوڕی مالك)ە.

❁ (علاء الدين السمرقندي) خاوەنی کتێبی (تحفة الفقهاء) کچێکی هەبوو، بە نێوی (فاطمة) هەموو (تحفة) ی لای باوکی لەبەر کردبوو، زۆر لە پاداشاکانی ڕۆم داوایان کردبوو، کەچی باوکی ڕەتی ئەکردنەوە، کاتێك کەوا (

أبو بكر الكاسانى) كە ناسرا بوو، بە (ملك العلماء) كتێبى (البدائع) نووسى كە شەرحى: (تحفة) بوو، ناردى بۆ مامۆستاكەى كە (علاو الدين السمرقندى) خۆى بوو، ئەميش زۆرى پێ خۆش بوو، لە پاداشتى ئەمە، كچەكەى خۆى پێ بەخشى؟!! مارەييەكەشى تەنها هەر كتێبەكە بوو!! هەر بۆيە لەم سەردەمە دەيانگوت: (شرح تحفته وتزوج ابنته)، واتە: شەرحى توحفەى كردو كچەكەى خواست؟!!!

❁ خێزانى (الحافظ الهيثمي) كەوا كچى (حافظ العراقي) بوو، يارمەتى مێردەكەى ئەدا، بۆ پێداچوونەوەى كتێبەكانى فەرموودە.

❁ يەك لە مامۆستاكانى (محمد بن حمزة الحسيني) ئافرەتێك بوو بە ناوى: زەينەبى كچى كەماڵ .

❁ يەك لە مامۆستاكانى (السبكي) ئافرەتيچك بوو ناوى (وزيرة بنت حمزة بن المنجي) بوو.

❁ فاتيمەى كچى جەوهەر ئافرەتێك بوو،يەك لە قوتابيەكانى (ابن قيم الجوزي) بوو.

❁ (ست القضاة بنت الشيرازى) ئافرەتێك بوو، يەك لە قوتابيەكانى (ئيمام أحمد بن فضل الله العمري) بوو.

❁ (الشيخ العطية محمد سالم) ئەڵێ: كاتێ مامۆستا بووم، لە (أحساء) بە چاوى خۆم دانەيەكى فەرموودەكانى (ابو داود) م بينى، كەوا خوشكێكى (صلاح الدين الأيوبي) قسەى لەسەر كردبوو!!

❁ (عبدالله عفيفي) بەر چاوترين ئافرەتانى مەغريب ئەوانەن كە خەريكى قورئان لەبەر كردن و كۆكردنەوەى فەرموودەن، باسى ديهاتەكەى خۆيان

ئەكات و دەڵێ: نزيك هەشتا ئافرەتی تيايە گشتيان هەموو قورئان و (الموطأ) ی ئيمام مالكيان لەبەرە.

❁ (عبدالواحد المراكشي) ئەڵێ: لە (ربظة)ی ڕۆژ هەڵات لە (قرطبة) سەدو هەفتا ئافرەت هەموو قورئان بەخەتی كوفی ئەنووسنەوە؟!!

خوێنەرانی سەنگین.. خوشكانی مسوڵمان:

ئەمانەی كە باس كران چەند نموونەيەكی كەم بوو، لە زنجيرە ژيان ئافرەتانی مسوڵمان لەسەردەمی زێڕينی ئيسلامی دا، كە چۆن هەميشە لە ژيانی خۆيان خزمەتيان بە ئايينە پيرۆزەكەی ئيسلام گەياندووە، بە هەواڵ و كۆششی شەوو {ۆژيان ناويان لە مێژووی بەر فراوانی ئيسلام تۆمار كردووە.

ئافرەت و خەباتكاری:

يەكەم: خاتوو خەديجە (ڕەزای خوای لێ بێ) خۆری ئيسلامی بەر دەكەوێ:

كاتێ كەوا تيشكی زێڕينی ئيسلام باڵی بەسەر بەندەكانا هێنا.. يەكەم دڵ كە ڕووناكی بۆ هات دڵی خاتوو خەديجەی دايكمان بوو (ڕەزای خوای لێ بێت)، تا بەرە بەرە دڵانی تريشی گرتەوەو ڕێنمای كردن..

بەڵێ خاتوو خەديجەی كچی خويلد خێزانی پێغەمبەری نازدار و دايكی بڕواداران (ڕەزای خوای لێ بێت) بە تيشكی هيدايەت بەهرەمەند بوو و دەروازەی دڵی بۆ خوا والا كردوو ڕووناكی ئەم دينەی بۆ چوو و هەموو كون و قوژبنەكانی لاشەی پيرۆزی گرتنەوە.. بەڵێ خاتوو خەديجە بوو بە مايەی مەشخەڵی ڕێو ڕێگا تاريك و تەنگەبەرەكانی بۆ باقی ئافرەتانی تر فراوان و ڕووناك كردوو و كردنی بە سەر مايە بۆ ئەم ئيسلامە پيرۆزە.. تاوای كرد فێری

خۆ ڕاگری و گیان فیداکاری کردن و کردنی بەسەربازێکی بەوەفا بۆ ئەم ئیسلامە شیرنە، بۆیە لە هیچ پەرچێکا نەدەسڵەمین و بەرەو پێش ئەچوون، بەو نیازەی تا سەرکەوتن وەدەست بێنن یا نامەی شەهادەت بسێنن.. با سەرنج دەین داخوا ئەم قوتابیيە دڵ نەبەزانە چۆن بوو چیيان کرد.

دووەم: (سوومەییەی کچی خباط) ی خۆ ڕاگر و دایکی (عمار) ی دڵ پڕ لە باوەڕ(ڕەزای خوایان لێ بێت):

قوڕەیشیيەکان دوای ئەوەی کە ئەیانبینی وا رۆژ لە دوای ڕۆژ خەڵك باوەش بۆ ئەم ئیسلامە وەر دەینن و باوەڕی پێ دەهێنن.. هەڵسان بە ئازارو ئەشکەنجە دانی بڕواداران، یەك لەم دایکانەی کەوا بۆ ئیسلام هاتە پێش و ئامادە بوو کە گیانی خۆی بۆ ئەم ئیسلامە بەخت بکات و لە چاو شیرن تری کات .. سومەییەی دایکی عەممار بوو (ڕەزای خوایان لێ بێت)، بەڵێ سومەییەی دڵ پاك کەوتە بەر شالأوی دڕندانەی قوڕەیشیيە دڵ ڕەقەکان و دەستیان کرد بە ئازاردانی؟! سومەییە یەك بوو لەم حەوت کەسەی کە هەر زوو باوەڕیان بە پێغەمبەر ﷺ هێنا ، قوڕەیشیيەکان لە ماڵ هێنایانە دەرو لە ڕۆژێکی زۆر گەرما خۆی و یاسری خواناسی مێردی کوڕە شیرینەکەیان عەممار (خوا لە هەمووان ڕاوی بێت) لەسەر خاکی گەرمی بیابان ڕاخست و بە بەردو بە قامچی بێ ویژدانی بێ باوەڕان هەموو لەشیان ئەنجن ئەنجن دەکردن و ئەشکەنجەیان ئەدان. ئا لەم سات و دەمەش دا پێغەمبەری نازدار ﷺ بە لایاندا ڕەت ئەبوو و دەیفەرموو: (صبراً آل یاسر، موعدكم الجنة) واتە: ئارامتان هەبێت ئەی خاوو خێزانی یاسر، بەڵێنتان بەهەشتە. عەمماری خوا ناسی کوڕی زۆر خۆی نەگرت و بە تۆبزی وایان پێکرد کەوا ناوی خواکانیان

به چاك ببات، ئەميان ئازاد كرد، دايكى شيرينى عەمماريش ئارامى گرت لە ژێر ئەشكەنجەى بێ باوەڕان، نەيانتوانى تۆزقاڵێ لە باوەڕەكەى كەم كەنەوە، ئەم هەڵوێستەى ئەم هێندەى تر كەللە ڕەقانى قوڕەيشى تووڕەتر كرد، بۆيە هەر لەوێ ئەبو جەهلى دڵ ڕەق گيانى دڵى پڕ لە باوەڕى بە نێزەى غەدرو خيانەت هەڵدڕى ؟ هەر بۆيە سومەييەى خواناس و خۆڕاگر مەداليای (يەكەم شەهيد) لە ئيسلامى پێ بەخشرا..

ئەو كاتەيش كەوا لە شەڕى بەدرا ئەبو جەهليان بە دۆزەخ شاد كرد، پێغەمبەرى خوا ﷺ بە عەممارى فەرموو: خوا بكوژى دايكتى كوشتەوە (سيرة ابن هشام)

سێيەم: (زەنيرە) جاريەى عومەرى كوڕى خەتتاب (ڕەزاى خوايان لێ بێت) دەچێتە گەر كاروانى شەهيدان:

زەنيرەى دڵ پڕ لە باوەڕ ئەو كاتەى كەوا دڵى بە نوورى ئيسلام گەشايەوە.. ئامادەى هەموو خەم و ناسۆرێك بوو كە هەڵيگرێت.. بەس بۆ ئەوەى خوێنى ئەميش ببێتە مايەى گەشەكردنى ئەم ئيسلامە پيرۆزە، بۆيە كوفر نەيتوانى چۆك بەميش دا بدات..

زەنيرەيان گرت شيشى پۆلاينيان لەو پەڕى پلەى گەرميا سوور ئەكردو لەشى گۆش بوو بە ئيسلاميان پێ داخ دەكرد.. لە ژێر ئازارو ئەشكەنجەى قوڕەيشىيە بى بەزەييەكان.. گيانى پيرۆزى لە دەست داو هەر دوو چاوى لە بينين كەوتن و كوێر بوون ؟ بێ باوەڕەكان ئەمەيان بە هەڵ ئەزانىو پێيان گوت: (ئەمە خواكانى ئێمە، لات و عوززا چاوەكانى كوێر كرديت) ئەميش بە ئەسپايى ئەيگوت: بەو خوايە وانىيە، لات و عوززا چى ئەزانن كە كێن ئەيان

پەرستیٚ، بەڵام ئەمە کاری ئاسمانە، خوای گەورە دەسەڵاتدارە بەوەی کە بتوانیٚ چاوەکانم ڕۆشەن کاتەوە و چاکیان کاتەوە، بۆیە دەڵێن خوای گەورە لەو سات و دەمە چاوەکانی چاك کردنەوە.. لەم سەریشەوە قورەیشی‌یەکان دەیانگوت ئەمە سیحری موحەممەدە! تا لە دواییا ئەبو بەکری سەددیق زەنیرەی کڕی‌یەوەو لە پاشان ئازادی کرد.

چوارەم: حەججاج بە هیچ شت دەروەست نایە؟!

ڕۆژیٚ ئافرەتێکیان هێنایە لای حەججاج ، حەججاج قسەی لە گەڵا دەکرد، کەچی ئەم هەر سەیریش نەدەکرد؟! دارو دەستەی حەججاج بە ئافرەتەکەیان گوت: پێشەوای بڕوادارن قسەت لە گەڵا دەکات و تۆش سەیری ناکەیت؟! ئەمیش پیٚ گوتن: من شەرم دەکەم سەیری دەم و چاوێك بکەم کە خوا سەیری چڕو چاوی نەکات!!

ئافرەتێکی تریان هینایە لای، حەججاج پێی گوت: بەو خوایە دەبیٚ وات لیٚ بکەم کەوەك دروێنە ئاسا بتدرووەمەوە!! ئەمیش پێی گوت: (زۆر سەیرە) خوا ئەیچێنیٚو تۆش ئەیدووریتەوە؟ کوا دەسەڵاتی بەندەکان لە بەردەم دەسەڵاتی خوا؟

پێنجەم: خەنسای دایك ئامۆژگاری کوڕەکانی دەکات:

خەنسای خواناس و بڕوادار ئامۆژگاری چوار کوڕە جەرگ سۆزەکەی دەکات، کە کوڕی بوون، جەرگی بوون، جگەر سۆز و گلێنە چاوی بوون، ئەڕۆیشتن بۆ شەڕی قادسیە، ئامۆژگاری دەکردن و پێی دەگوتن: (ئەی کوڕە شیرینەکانم .. ئێوە بە خۆشی خۆتان مسوڵمان بوون، بە ویستی خۆتان هیجرەتتان کرد، بەو خوایەی کە غەیری ئەو خوای تر نیە، ئێوە لە یەك پیاوا درووست بوو

ون، هەروەك كوڕی یەك ئافرەتیشن، ناوو ناو بانگیم بۆ دا نەناون، خێڵ و حەشیرەتم نەگۆڕیون، بزانن کەوا ڕۆژی دوایی چاکترە لەم دونیا کاتیە، ئارامتان هەبێت و ئارامیش بدەن بەیەکا، لە سەنگەرا بن و لە خوا بترسن، تاکو خوای گەورە بە رەحمی خۆی سەرتان بێخێ، گەر شەڕێکتان بینی ئەژنۆی تیا دەشکێت، گڕو تینی شەڕ بڕواتان پۆڵاتر کات، شمشێری چاك بوەشێنن، پشتی دوژمن بقرتێنن..

بەڵێ ئەم کەڵە پیاوانە بوون بە جێگای گومانی چاکی دایکیان، لە نێو بەرق و بریقی شمشێرەکان تێك چڕژانی لەشکری ئیسلامی و لە شکری کوفرا.. ڕاسپاردەی دایکیان بە جێ هێناو هەموو تێکڕا شەهید بوون و لێی کەوتن.. کاتێ کەوا هەواڵیان بۆ دایك هێنا ، کە چوار جگەر گۆشەکەی لە مەیدان دا گلاون و شەهید بوو ون، تۆزقاڵێ بەسەر خۆی دا نەهێناو فەرمووی: (سوپاس بۆ ئەو خوایەی کەوا شەرەفی کوژرانی کوڕەکانی پێ بەخشیم، لە خوا دەخوازم کەوا لە ژێر ڕەحمەتی خۆی کۆمان کاتەوە..) ئەمە مەودای خۆڕاگری و لە خۆ بوردەیی بوو.. کە خوای گەورە دای بە دایکانی بڕوادار و خواناسی وەك (خەنسا)..

شەشەم: (صفیە) هێرش ئەباو ناوەستێ!

(صفیة)ی کچی (عبدالمطلب) و ئامۆژنی پێغەمبەر ﷺ و دایکی (زبیری کوڕی عەووام) و خوشکی (حەمزە) ٠ (خوا لە هەمووان ڕازی بێت)، لەشەڕی ئوحد خۆیو چەند ئافرەتێ تر دەر چوون بۆ تیمار کردنی موجاهیدە زامدارەکان، کاتێ کەوا مسوڵمانان خەریك بوو شکست بێنن، دوای ئەەوی فەرمانی پێغەمبەریان شکاند، زۆربەی زۆری مسوڵمانان دەوری پێغەمبەر ﷺ یان چۆل

کرد!! کۆمەڵێکی کەم نەبێت لە دەوری مانەوە! (صفية) کە ئەمەی بینی لەم لاوە ڕا هات و نێزەیەکی لە دەست بوو هەڵسا بە لێدانی ئەوانەی کەوا ڕایان دەکرد! و دەیگوت: (شکستتان بە پێغەمبەر هێنا؟!!)، کاتێ کەوا پێغەمبەر ﷺ (صفية)ی بەم جۆرە بینی، بانگی زوبێری کردو فەرمووی بچۆ دایکت بگێڕەوە، چونکە ئەو نازانێت کە براکەی (حەمزە) شەهید بووە! ئەمیش چوو پێی گوت: دایکی شیرینم ، پێغەمبەر ﷺ فەرمانت پێ دەکات کەوا بگەڕێیتەوە.. ئەمیش گوتی: بۆچی؟ من پێم گەیشتووە کەوا براکەمیان (واتە حەمزە) پاش کوشتنی ئەتك کردووە، بەڕاستی ئەمە بۆ خوا شتێکی زۆر کەمە! بە خوا خوا بەم جۆرە لێمان ڕازی نابێت! نەخێر: من هیوای شەهیدی ئەخوازم و ئارامیش دەگرم (إنشاء الله)!!

زوبیر گەڕایەوە لای پێغەمبەرو هەڵوێستەکەی دایکی پێ ڕاگەیان، ئەمیش فەرمووی: دەکەوا بوو لێی گەڕێ، کاتێ (صفية) هاتە سەر تەرمەکەی (حەمزە)، سەیرێکی کردو دوعای بۆ کرد و پاشان گەڕاندیانەوەو داوای لێ خۆشبوونیان بۆ کرد، ئینجا پێغەمبەر ﷺ فەرمانی دا کەوا بینێژن..

هەروەها پیغەمبەر ﷺ لە شەڕی (خندق) ، ئافرەتەکانی لە شوێنێکی قاییم لە مەدینە جێ هێشت، جوولەکە ئەمەی بەهەڵ زانی، بۆیە یەك لە جوولەکەکان لە قەڵای ئافرەتەکان نزیك بووەوە ، کاتێ کەوا (صفية) بەمە ئاگادار بۆوە، ئەڵێت: منیش لێی نزیك بوومەوە شمشێرێکم لە گەردەنی دا و سەریم لە لاشەی جیا کردەوە، سەرەکەیم هێناو فڕێم دایە ناو جوولەکەکان..!

حەوتەم: بەڵایەك لەدوای تۆ هیچ شتێ نییە(كل مصيبة بعدك جلل..!)

کاتێ کەوا پێغەمبەر ﷺ و هاوەڵانی لەشەڕی (أُحد) گەڕانەوە، خەڵکی مەدینە تێکڕا ڕژانە شارو بۆ پرسیار کردن لە گیانی پێغەمبەر ﷺ ، لە نێوان حەشاماتی خەڵکەکە ئافرەتێك هەبوو کە لە تیرەی بەنی دینار بوو، لە کاتێکا کە باوك و مێردو براکەی و کوڕەکەی لەم شەڕە دا شەهید ببوون، کاتێ کە پێیان گوت: کەس وکارت شەهید بوو ون، فەرمووی: کوا پێغەمبەر ﷺ؟ (هەموو ئەمانی لە بیر کردو پرسیاری گیانی پێغەمبەر ﷺ ی دەکرد) ئەمانیش پێیان گوت: ئەم گیانی سەلامەتە، باوەڕی نەکرد گوتی: ئەمەوێ بیبینم! کاتێ کە بینی زیندووە، گوتی: (دایك و باوکم بە قوربانت بێت ئەی پێغەمبەری خوا هەموو بەڵایەك لەدوای تۆ هیچ شتێ نییە).

هەشتەم: نوسەیبەی کچی کەعب وەك پیاو شەڕ ئەکا!!

نوسەیبەی کچی کەعب ڕەزای خوای لێ بێت لە شەڕی ئوحد لە گەڵ هاوەڵان دەرچوو، بۆ گێڕانی ئاوو تیمار کردنی زامدارەکان، کاتێ کەوا بینی شەڕ گەرمەو خەریکە مسوڵمانان شکست بهێنن، خۆی پێ نەگیراو خۆی کوتایە ناو گەرمەی شەڕو وەك پڵنگ هێرشی ئەبرد و وەك شێر دەینەڕاند، بەهەموو هێزی خۆیەوە شمشێری ئەوەشاندە ملی ملهوڕان و کەڵێنی ئەخستە ڕیزی بێ باوەڕان، بێ باوەڕەکان هەرچییەکیان لە گەڵا ئەکرد دەروەستی نەدەهاتن و لەبەر دەستیا ڕایاندەکرد! بۆیە هەرچییەکیان ئەکرد تا بگەن بە پێغەمبەر بەڵام لەدەست نەعرەتەی پڵنگ ئاسای نوسەیبە گیریان خواردبوو و بێ هوودە تا بگەن بە مەبەست!! نوسەیبە بە هەموو جۆر شەڕی دەرکرد، تاوێ نێزەی ئەوەشاند، تاوێ تیری ئەوەشاند ، تاوێك شمێشری لەملان ئەسواند و ملیانی ئەپەڕاند.. ئەمە لە کاتێکا بوو کەوا دەورو بەری پێغەمبەر ﷺ تەنها (أبو

بکرو عومەر و سەعد و زوبێر و عباس و کوڕەکەی مێردەکەی لە تەکا بوون)..
ئەم بە دەوری خۆی هەوڵی ئەدا کەوا مەترسیەکان لە پێغەمبەر ﷺ دوورخاتەوە.. بۆیە پێغەمبەر ﷺ دەیفەرموو: (*سەیری لای ڕاستم ئەکرد نوسەیبە بوو، سەیری لای چەپم دەکرد نوسەیبە بوو، سەیری دوای خومم دەکرد نوسەیبە بوو، سەیری پێشەوەم دەکرد هەر نوسەیبە بوو کە شەڕی دەکرد؟!!*) عەممارەی کوڕی دەڵێت: من لەم شەڕە دا قۆڵێکم بەری کەوت و زامدار بوو، زۆر بە توندی بەرم کەوتبوو، ماوەیەك بەسەر داچوو لە شەڕەکە خوێنەکە هەر نەدەوەستا، دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ پێی فەرمووم: بچۆ با دایکت بۆت ببەستێتەوە، ئەڵێ چوومە لای دایکم ، ئەمیش بە پەلە دەرمانی برینەکەی کرد و پاشان بەستیەوە، ئینجا پێی گوتم: (جا هەڵسە زووکە بچۆوە شەڕ) ، پێغەمبەریش ﷺ پێی دەفەرموو: کێ وەك تۆی پێ دەکرێت ئەی دایکی عەممارە، ئەمیش دەیگوت: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئادەی پێم نیشان دە کە کام کەسەیە وا بەم جۆرە لە کوڕەکەمی داوە؟ دەڵێ پێغەمەبەریش ﷺ کابراکەی نیشاندا و فەرمووی: ئا ئەوەتا ئەمە هەوە، (نوسەیبە) دەڵێ: هەر کە پێغەمەبەر ﷺ ئاماژەی بۆ دام یەکسەر ڕوو بەڕووی بوومەوە شمشێرێکم لە قاچی وەشاندو پەڕاندم!! ئەڵێ: چاوم لێ بوو کەوا پێغەمبەر ﷺ پێ کەنی تا بینیم دانەکانی بە دیار کەوتن..
دەگێڕنەوە کەوا نوسەیبە لەم شەڕە دا لە سێنزە لاوە بریندار کرا!! یەك لەم برینانەی شمێرێك بوو بەر ملی کەوتبوو و برینداری کرد بوو، سەرەڕای هەموو ئەم برینانەیش دیسان هەر وەك پڵنگ هێرشی ئەبردو نەئەگەڕایەوە!!
نۆیەم: سەربازی وون بێ باوەڕان شپرزە ئەکات!!

له شه‌ڕێکا به سه‌رکردایه‌تی (خالیدی کوڕی وه‌لید) ڕه‌زای خوای لێ بێت: (ضراری کوڕی ئه‌زوه‌ر) به دیلی ئه‌گیرێت! کاتێ که‌وا خالید ئه‌مه ئه‌بیستێت، سووپاکه‌ی خۆی کۆ ئه‌کاته‌وه بۆ هێرش بردنه سه‌ر بێ باوه‌ڕه‌کان بۆ ڕزگار کردنی (ضرار). له ڕێگا بوون بینیان که‌وا سوارێك ده‌مامکی خۆی داوه و زۆر تیژ ڕائه‌کاو پێش سوپاکه ئه‌گرێته‌وه، کاتێ خالید ئه‌م سوار چاکه‌ی بینی، گوتی:(خۆزگه ئه‌م زانی که‌وا ئه‌م سواره کێیه؟!) خالید و هاوه‌ڵانی زۆریان کرد تاکو بزانن که‌وا ئه‌م سوار چاکه کێیه، خالید شوێنی که‌وت و خه‌ڵکیش به دوایه‌وه.. کاتێ که‌وا گه‌یشتنه له‌شکری ڕۆمه‌کان، له‌شکری ئیسلام و کوفرو بێ باوه‌ڕان که‌وتنه نێو یه‌کترو به توندی ده‌به‌ریه‌ك ڕاچوون.. له‌م گه‌رمه‌ی شه‌ڕه سوارچاکه پڵنگ ئاساکه هه‌مدیس به دیار که‌وته‌وه ده مامکی خۆی دابوو، وه‌ك شێر چه‌کی له خۆ دابووو خۆی ئه‌کوتایه ناو جه‌رگه‌ی شه‌ڕو هه‌ڵی ئه‌کوتایه سه‌ر بێ باوه‌ڕه‌کان.. گیانی خۆی ئه‌خسته مه‌ترسی یه‌وه که‌چی ئه‌م هه‌ر باکی نه‌بوو، کافرێکی زۆری له خوێنا گه‌وزاند، هه‌ڵیئه‌کوتایه سه‌رهه‌مووان و له هه‌موو لایه‌که‌وه به دیار ئه‌که‌وت و شه‌ڕی ئه‌کرد، مسوڵمانان به‌ش به حاڵی خۆیان که‌تبوونه سه‌رنج و تێڕامانی ئه‌م پاڵه‌وانه نه‌ناسراوه: که چۆن وه‌ك بروسکی گڕ دار تیشك ئه‌هاوێ و جه‌رگی کوفری پێ ئه‌هاڕێ.. خالید زۆر پێ یه‌وه سه‌رسام بوو تا گه‌یشته لای (رافع ی کوڕی عمیره) پێی گوت: ئه‌ی خالید ئه‌م فارسه کێ بوو که‌وا له به‌ر ده‌م تۆ شه‌ڕی ده‌کرد؟ به‌ڕاستی خۆی زۆر ماندوو ده‌کرد و زۆر ئازایانه شه‌ڕی ده‌کرد! خالیدیش گوتی: به و خوایه منیش زۆر پێی سه‌رسامم، من زۆرم هه‌وڵ دا تاکو بزانم کێیه .. به‌ڵام هه‌ر نه‌مزانی.. له‌م قسانه بوون دیسان بینرایه‌وه که

وەك ئەستێرەی كون كەر خۆی كوتایەوە ناو گەرمەی شەڕو هێندێكی تری لە بێ باوەڕان مردار كردەوە! هەر یەكێك لە بێ باوەڕان بیدیتایە خۆی لێ لا ئەداو لە بەری ڕا دەكرد! تا كاتێ هاتەوە ناو ڕیزی سوپای مسوڵمانەكانەوە، ئەمانیش دەورەیان لێ داو داوایان لێ كرد كەوا خۆی ئاشكرا كات و دەمامكەكە لەدەم و چاوی خۆی داماڵێت، بەڵام ئەو ڕەتی كردەوە، ئەم جارە خالید كەوا سەركردەی مسوڵمانەكانە داوای لێ دەكات كە خۆی ئاشكرا كات ، كەچی هەر بێ هوودە بوو، بەڵام سوارەكە كاتێ بینی كە خالید هەر سووڕە لەسەر خۆ ئاشكرا كردنی، فەرمووی: (ئەی خالید ، پێشەوای مسوڵمانان ، من ناتوانم دەمامكی خۆم لاببەم چونكە شەرمت لێ دەكەم، چونكە تۆ پێشەوایەكی بەڕێزیت ، من ئافرەتم ، ناتوانم لە ڕووی خۆم هەر بماڵم ، بۆیەش وام كرد تاكو جەرگی بێ باوەڕان بسووتێنم، من جەرگ سووتاوم، تامەزرۆی شەڕی خوێناوم) خالید پێی گوت: تۆ كێیت؟ ئەمیش گوتی: (من خەولەی كچی ئەزوەرم ، من لە گەڵ ئافرەتانی تیرەكەی خۆم بووم، تا یەكێك هات گوتی براكەت بە دیل گیراوە، منیش خۆم پێ نەگیراو سواری ئەسپەكەم بووم و ئەوەم كرد كە بینیت) كاتێ خەلید ئەمەی بیست و ڕووی كردە لەشكرەكەی و پێی گوتن: ئەم سوارە لەگەڵ خۆتان ببەن .. ئەم جارە خۆیان كوتایە شەڕو خەولەش لە گەڵیان ، تا لەشكری ڕۆمیان شپرزە كرد، هەر شوێنێكیان دەگرت ، براكەی لێ نەبوو، ئەمانیش شەڕەكەیان بەردەوام پێدا تاكو لە كۆتاییا براكەی ڕزگار كرد و لە گەڵ خۆی هێنایەوە..

دەیەم: ئافرەتانی مەدینە دەرگا لە مێردەكانیان ناكەنەوە!

دوای ئەوەی کەوا خالیدی کوڕی وەلید ڕەزای خوای لێ بێت لە شەڕی (مؤتة) پاشە کشەی کردو گەڕایەوە شاری مەدینە، لە قەراخ شار ڕوو بەڕووی خەڵکی مەدینە بووەوە، خەڵکەکە بانگی لێ دەکردن، دەیانگووت (یا فرار، یا فرار، فررتم في سبيل الله) واتە: ئەی ڕاکردووەکان، ئەی ڕا کردووەکان، لە پێناو خوا ڕاتان کرد؟؟ خۆڵیان بە دەم و چاوا ئەپرژاندن، پێغەمبەریش ﷺ دەیفەرموو: (ليسوا بفرار، ولكنهم كرار إنشاء الله) واتە: ڕایان نەکردووە، بەڵکو دەگەڕێنەوە بە ویستی خوا) لە گەڵ ئەوەی کە پێغەمبەر ﷺ وای دەفە رموو، بەڵام خەڵکی مەدینە هەر بە چاوی کەم سەیری سوپاکەیان دەکرد.. هەتا هی وا هەبوو لە ئافرەتان دەرگایان لە مێردەکانیان نەدەکردەوە، پێیانی دەگوتن: چونکە ئێوە لە گەڵ ئەو کەسانە بوو ون کە ڕایانکردوەو ژیانی دونیایان خۆشتر ویستووە لە شەهید بوون لە ڕێگەی خوا..؟!!

یانزەیەم: بەو پەڕی ئارامیو لێزانینەوە:

لە ئەنەسی کوڕی مالك (ڕەزای خوای لێ بێت) دەگێڕنەوە: ئەمیش لە دایکییەوە (أم سليم)، خێزانی (ابي طلحة زيد بن سهيل) ، دەڵێت: (برایەکم نەخۆش بوو کە لە (أبی طلحة) بوو، کە نازناوی (ابا عمير) بوو، ڕۆژێ ئەبو تەڵحە چوو بۆ مزگەوت، مناڵەکە مرد، (أم سليم) یش هەڵسا مناڵەکەی کفن و دفن کرد، ئینجا پێی گوتم: کەوا بە باوکی نەڵێم، کاتێ کەوا ئەبو تەڵحە لە مزگەوت گەڕایەوە، ئافرەتەکە خۆی بۆن خۆش کردبوو، ئەبو تەڵحە پێی گوت: کوا مناڵەکەمان ؟ ئەمیش پێی گوت، ئەمڕۆ زۆر خۆش خەوتووە کەوا قەت تا ئێستا بەم چەشنە نەخەوتووە، شەو ئافرەتەکە خواردنی بۆ مێردەکەی ئامادە کرد، دوای نان خواردن ئافرەتەکە خۆی بۆ ئامادەکرد و

ئەم شەوە حەمامی خۆیان کرد، دوای ئەوەی کە هەموو کارەکانی خۆی لە گەڵ تەواو کرد، ئینجا ڕووی کردە ئەبوو تەڵحەی مێردیو پێی گوت: (ئەی ئەبو تەڵحە، ماڵی فلان کەس هێندێ پارەیان لە ماڵەکەی دراوسێیان قەرز کردووە، کەچی خاوەن قەرز ئێستا داوای قەرزەکەی دەکاتەوە، کەچی ئەم نایداتەوە، ئەمیش فەرمووی: ئەمە ڕەوای هەق نی یە، ئەبێ بیداتەوە؟! ئەمیش پێی گوت دەکەوا بوو، کوڕەکەت قەرز بوو لە لامان خاوەن قەرز کە خوایە داوای کردوو بۆ خۆی بردیەوە!! ئەبو تەڵحە کە ئەمەی بیست سوپاسی خوای کرد، گوتی: بەو خوایە لێت ناگەڕێم لەوەی کەوا ئارامیم بەسەرا ئەسەپێنیت، تاکو بەیانی ئەمەی بۆ پێغەمبەر ﷺ نەگێڕمەوە، کاتێ کەوا پێغەمبەر ﷺ بەمەی زانی، فەرمووی: (خوا بەرەکەت خاتە ئەم شەوەتان) ئەمە بوو کەوا خوای گەورە ئەم شەوەی پیرۆز کردن تاکو (عبدالله ی کوڕی طلحة)ی پێ بەخشین، هیچ پشتیوانێك منالێکی ئاوا جوان و ژیری پێ نەبەخشرا؟!! (عبدالله ی کوڕی أبي طلحة) ش نەمرد تا خوای گەورە دە کوڕی پێ بە خشی تێکڕا قورئانیان هەموو لە بەر بوو و تا خۆشی لە ڕێگەی خوا شەهید بوو!

دوانزەیەم: گورج و گۆڵی خۆ ڕاگری ئافرەت:

کاتێ کەوا (عبد الله ی کوڕی فەرەج) وەفاتی کرد، خێزانەکەی نەیکرد بە هاوارو شین و لە خۆدان و بێتە دەر و دونیا لە خۆی کۆ کاتەوە، بەڵکو ئەم خۆی ڕاگرت و ئاگاداری هیچ کەس لە هاوەڵەکانی عبدالله نەکردەوە، لە کاتێکدا کە هاوەڵەکانی لە بەر دەرگای ماڵی عبدالله ئاپۆرەیان بەستبوو و، دوای ئەوەی ئافرەتەکە تەرمی مێردەکەیشووت و پاشان کفنی کرد ئینجا

هاتـه ده رو بـه هاوەڵەکانـی گـوت: وەرن عـبداللە وەفاتـی کـردووە مـن هەموو شـتێکیم تـەواو کـردووە، هاوەڵەکان هاتن تەرمەکەیان برد وبەرەو گۆرستان و ئافرەتەکەش لە دوای ئەوان دەرگاکەی داخست؟!!

ئافرەت و بەندایەتی

هەڵبەت ئافرەتان ئەگەر لە ڕووی بەندایەتی یەوە شتێك لە پیاوان ز زاتر نەبن، کـەمتریش نـین، گـە سـەرنجێك لـە ژیانی پڕشنگداران هەر لەسەردەمی زێڕیند بـدەین، دیـسان شـتی عـەجایب و سـەر سـوڕهێنەر لـەبارەی بەندایەتـیانەوە ئەبینین، لەوانە:

✿ (زەرکەشـی لە کتێبی (الإجابة) دەڵێ: (كانت عائشة رضي الله عنها تصوم الدهر) واتە: عائشە بە ڕۆژگار بە ڕۆژوو ئەبوو! هەروەها عروە دەڵێ: (عائشە هـەر شـتێکی لـە ڕزقـی خـوا کەوتـبایە دەست، یەکسەر ئەیکردە خێر). رواه الـبخاري. هـەروەها دەڵـێ: معاویە سەد رهەمی بۆ عائشە نارد، ئەویش بەسەر هەژارانـی بەخـشیەوەو هیـچی بۆخـۆی نەهێـشتەوە، ، (بیرة) دەڵێ: (تۆ بە ڕۆژیـت، ئایا هیچێکت بۆخۆت پاشەکەفەت نەکرد تا لەتەگۆشتێکی بۆخۆت پی بکڕیت) ئەویش فەرمووی: (گەر بەبیرت هێنابامەوە ئەمکرد) رواه الحاكم.

(ابن ابی ملیکە) دەڵێ: ابن عباس هات و ئیزنی لە عائشە خواست کە بچێتە لای، عائـشەش فەرمـووی: مـن کـارم بەو نیە ! عبدالرحمن بن ابی بکر الصدیق رضي الله عنهما گوتی: (ئاخر ئەی عائشە ابن عباس یەکە لە کوڕەچاکەکانت، هاتـووە تـا سـەت لێ بـدات) ئـەویش فەرمـووی: (ئیزنـی بـدەن)، ابن عباس چووە ژوورەوەو گوتی: (موژدەت لێ بێت ئەی دایکە گیان) و دەستی کرد بە مـەدح و سەنا کردنی! عائشەش فەرمووی: (ئەی ابن عباس واز بێنە لەم پیا

هەڵدانـە، بـەو خـوایە پـێم خۆش بوو کە شتێ بام وەبیر کەس ناهاتبام..!! (رواه البخاری)

❁ (ذنـون المصري) بە ڕەحمەت بێت، دەڵێ: ڕۆژێ چووم بۆ دۆڵی کەنعان ، کاتـێ کـە بەسەر بڵندایيەك هەڵچووم، لەه دوورەوە تارماييەکم بينی کە بۆلای من دەهات و ئەم ئايەتی دەفەرموو: ﴿ وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً وَمِثْلَهُ مَعَهُ لافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴾ الزمـر:٤٧ . واتـە: ئەوانـەی کە ستەمکارن ئەگەر خاوەنی هەر هەمـوو زەوی بـن، ئەوەنـدەی تریـشی لەگـەڵ بـێت، لـە ڕۆژی قـیامەتدا هـەر هەمـووی دەکەنـە قوربانـی خـۆیان و هەمـووی دەبەخـشن لـە پـێناوی ڕزگايی خـۆياندا کاتـێك کـە دەبيـنين سـزاو ئـازاری دۆزەخ زۆر سـەختە، وە لـە لايـەن خـواوە سـزاو ئـازارو شـەکەنجەی وايـان بۆ ئامادە کراوە کە هەرگيز بە تەمای نەبـوون. ئەمـەی ئەفەرمـوو و ئەگـريا، کاتـێ کـە نـزيك بـوويەوە بيـنـيم کـە ئافـرەتێکە و جلـێکیـە سـووفی لەبـەرە و گۆزەيەکـی لەدەست بوو، گوتی: تۆ کێـيت؟ بەبێ ئەوەی لێم بترسێت، منيش گوتم: غەريبەم! ئەويش گوتی: ئەی فـلان کـەس کـەس هەيـە لەگـەڵ خـوا غـەريب بێت؟! ئەڵێ منيش بەم قسەيە گـريام، پـێی گـوتم: ئـەوە بـۆ ئەگـريت؟ گـوتم: بـە ڕاستی دەرمانێمك هات و بەسـەر بـرينەکەما ڕژا، وا خەريکـە چـاك بێـتەو، ئەڵێ: ئەويش فەرمووی: گەر ڕاسـت ئەکـەيت ئەم گريانەت بۆچی يە؟ ئەلچێ: گوتم: خوا ڕەحمت پێ بکات، ئايـا ڕاسـت گۆ ناگريەت؟ ئەڵێ: ئەويش فەرمووی: نەخێر، ئەڵێ: پێم گوت: بۆ وا؟ ئەڵێ فەرمووی: چونکە گريان ئاسوودەی دڵە، ئەڵێ منيش بێ دەنگ بووم لە بەردەم ئەو قسە ئەما.

۞ هێندێ لە ساڵحەکان: ئەڵێن: ڕۆژێ من و کەنیزەیەك چووین بۆ بازاڕ لە ڕێگا گوتم: لێرە بە تا دێمەوە، ئەڵێت تاکو گەڕامەوە بینیم کەنیزەکە لە شوێنی خۆی نەماوەو ڕۆیشتووە، ئەڵێت خەریك بوو گومانی خراپی پێ ببەم چون لە جێگەکەی خۆی نەمابوو، ئەڵێ کە چوومەوە ماڵ بینیم وا لە ماڵە، ئەڵێ پێم گوت: ئەو بۆ ڕۆیشتی؟ ئەڵێ گوتم چەندی کردم ئەم شوێنەم بۆ خۆم بە شیاو نەبینی تا یادی خوای تیا بکەم، ئەڵێ کە ئەمەم لێ بینی گوتم: بەو خوایە بۆ من ناشێت کە یەکێکی وەك تۆ بە کەنیزە لای خۆم بهێڵمەوە، بڕۆ تۆ ئازادیت!

۞ خوشکی بشر الحافی، مافووری ئەچنی ڕۆژێك هاتە خزمەت ئیمام أحمد، پێی گوت، هێندێ جار پاسەوانەکانی سوڵتان بەلام دە ڕەت ئەبن و مەشخەڵێك ئاگریان پێیە ئایا درووستە ئەو کاتە من لەژێر ڕووناکی مەشخەڵەکانیان مافور بچنم؟! ئیمام ئەحمەدیش فەرمووی: بۆ تۆ لە ماڵی کێیت؟ ئەویش گوتی ماڵی بشر م، ئەویش فەرمووی: (من بيتكم يخرج ورع الصادق لا تغزلو من مشاعلهم) . واتە: لە ماڵی ئێوە وەرعی ڕاست دەرئەچێت، نا نەکەی لە ژێر ڕۆشنایی ئەوان مافور بچنیت.

۞ ئیمامی غەزالی (بە ڕەحمەت بێت) دەڵێ: ئافرەتانی سەلەف بە مێردەکانیان ئەگوت: (إياك وكسب الحرام، فإنا نصبر على الجوع والضر، ولا نصبر على النار) إحياء علوم الدين. واتە: نەکەن کارو کاسبی حەڕام بکەن، چون ئێمە ئەتوانین ئارام لەسەر برسێتی بگرین، وەلێ ناتوانین ئارامی لەسەرئاگر بگرین.

لە کۆتاییدا قسەی خۆم ئەخەمە پاڵ ئەم شاعیرە کە دڵێ:

فلو كا النساء كما ذكرنا   لفضلت النساء على الرجال

وما تأنيث لإسم الشمس عيب   وما التذكير فخر للهلال.

واته: گەر ئافرەت وا بن كە ووتمان.... ئەوا ئافرەت باشترن لە پياوان.

كەوا بوو هيچ عەيب نيە كەنێوى خۆر بە مێ هاتووە و نێوى مانگيش بە نێر.

سەرچاوە: عودة الحجاب   محمد احمد اسماعيل المقدم